

VEILEDER FOR NÆRVÆRSARBEID I GRUNNSKOLEN

Innledning

Malvik kommune ønsker å rette et større fokus mot tidlig innsats ved bekymring for barn og unge som står i fare for havne i utenforskap. Det å miste sin plass og sin betydning for fellesskapet, resulterer i ensomhet. Ensomhet er et voksende problem blant barn og unge, derfor har vi behov for økt bevissthet rundt hvordan vi inkluderer mer, og ekskluderer mindre.

Denne veilederen har som mål å systematisere og styrke det forebyggende nærværarbeidet lokalt i skolen. Sammen kan vi gjøre en forskjell for elever som viser gryende tegn til bekymringsfullt fravær som senere kan utvikle seg til en alvorlig og fastlåst situasjon for skolen, eleven og familien. Veilederen er tiltenkt lærere/ansatte i skolen, men kan også være nyttig for andre.

Kompetanse på nærværarbeid bør få sin rettmessige oppmerksomhet helt fra de første årene i barnehagen og videre inn i barneskolen. Målet om økt samhandling og delte erfaringer på tvers av skoler og barnehager i kommunen ligger til grunn for det arbeidet vi gjør, samtidig som vi tar ett skritt av gangen – med håp om at denne veilederen kan være til inspirasjon og støtte for alle som arbeider innen Oppvekst i Malvik kommune.

Fraværarbeid er ofte tid- og ressurskrevende arbeid. Veilederen kommer med forslag som har som mål å innarbeide nærvær rutiner i skolen som skal være gjennomførbare uten å stjele for mye tid, samtidig som de skal kunne bidra i forebygging av fraværspromblematikk.

I en prosjektperiode på inntil 3 år fra januar 2018 har kommunen etablert et fraværsteam på tvers av de kommunale hjelpetjenestene som skal bistå i de mest alvorlig sakene med bekymringsfullt skolefravær. Veilederen er ført i pennen av fraværsteamet i samarbeid med skole, PP-tjeneste og skolehelsetjeneste. Assistentene ved Jobbhuset (NAV Malvik) har også bidratt på bakgrunn av sine erfaringer med skolefravær.

Innhold

VEILEDER FOR NÆRVÆRSARBEID I GRUNNSKOLEN	1
Innledning	1
Målsetting for nærværarbeid lokalt i skolen	3
Anbefalt struktur for et hjelpsomt nærværarbeid	3
Tidlige tegn - når skal vi reagere?	4
Viktige faktorer i nærværarbeid	4
Betydningen av relasjon – båndene mellom skole, elev og hjem	5
Hvordan bygge trygge og gode bånd mellom skole og hjem.....	5
Liker du meg, og ser du meg?	6
Kan jeg være trygg her?	6
Er jeg betydningsfull?	7
Bruk av trygghets sirkelen som hjelpeverktøy	8
Hvordan holde et godt møte	9
Gode avtaler/planer - hvordan får vi det til?	11
Utforskning og kartlegging.....	11
Gode råd til elevsamtalen	13
Idébank for nærværarbeid.....	14
PP-rådgiver, kommunepsykolog, familieveileder og ungdomslos	15
Dårlig tid? Kjappe tips til utførelse av nærværplan.....	16

Målsetting for nærværarbeid lokalt i skolen

- ✓ Styrke kompetanse i å se tidlige tegn til bekymringsfullt fravær.
- ✓ Sette hverandre i stand til å utføre hjelpsomme tiltak før sakene når en alvorlig utvikling.
- ✓ Forstå betydningen av sterke bånd mellom skolen, eleven og hjemmet, og viktigheten av å være en del av et fellesskap.
- ✓ Kartlegge hva skole, hjem og andre allerede gjør, slik at arbeidet kan utvikles med utgangspunkt i det som er erfart tidligere.
- ✓ Utvikle en god veiledningskultur lokalt i skolen, fordi erfaringen er at fraværproblematikk er utmattende og svært vanskelig å stå i for alle som er involvert.

«Vi har savnet noen å sparre med». (Lærer, Malvik)

Anbefalt struktur for et hjelpsomt nærværarbeid

- ✓ Gode støtteverktøy for fravær-registrering. Gode rutiner for fraværregistrering i alle timer. Alt fravær må føres. Ansvar: skoleledelsen. Utførelse: kontaktlærer/timelærer.
- ✓ Ukentlig gjennomgang på team. Se etter mønster i tillegg til tidlige tegn. Nærværarbeid er et teamarbeid.
- ✓ Inspektør/ungdomsskole-los har ansvar for månedlig gjennomgang av tegn til bekymring.
- ✓ Når bekymring avdekkes, iverksetter skolen nærværarbeid og oppfølging av nærværplan.
- ✓ Ved vedvarende bekymring, søker skole støtte fra kommunens hjelpetjenester, f.eks. skolehelsetjenesten, ressursteam, utvidet ressursteam eller ved drøfting med ungdomslos.
- ✓ **Veileder for nærværarbeid** og **nærværplan** legges til grunn for arbeidet.

Tidlige tegn - når skal vi reagere?

Bekymringsfullt fravær er vanskelig å arbeide med. Det kan oppleves frustrerende og vondt når en elev forsvinner fra skolen og det sosiale miljøet. Dersom vi greier å fange opp og jobbe med tidlige tegn, løser vi ofte ting mye lettere. Denne veilederen for nærværarbeid fokuserer nettopp på dette. (Se fullstendig definisjon på bekymringsfullt fravær i nærværplanen)

Tidlige tegn til bekymringsfullt fravær kan vise seg gjennom at eleven kommer for seint, har sporadisk fravær, er tilstede, men ikke i timene, er innadvendt og unndrar seg kontakt fra lærere eller medelever, har diffuse fysiske plager (kvalm, vondt i magen, vondt i hodet), eller forsøker å unngå enkelte fag/situasjoner eller aktiviteter.

Ved en av våre ungdomsskoler i Malvik, ga lærerne oss blant annet disse beskrivelsene av tidlige tegn:

- Når mønstre endres, f.eks. ved uttrykk som "avflating" og likegyldighet, faglig svikt
- Tegn til uorden og kaos
- Konsentrasjonsvansker
- Mistrivsel
- "Ribbeveggs-løpere"
- Elever som ikke stiller spørsmål eller deltar
- Elever som vandrer: "gang-elever", og de som forsvinner på hyppige dobesøk
- Elever som har "Mandagssyke" og "prøvesyke"
- Når fravær m/melding har vage beskrivelser, som f.eks. "ikke i form"
- Stress, utrygghet
- Elever som er alene i friminuttene, og/eller gjemmer seg/sosiale vansker
- Elever som ikke deltar i gym
- Elever som vegrer seg for annerledes-dager

Elevens vegring mot å delta på skolen, er en måte å si ifra om at noe ikke er som det skal - uten selv å kunne sette ord på det.

«I klasserommet sitter man stille. Men i gymmen ser alle hva du gjør. Det er tortur dersom noe er ekkelt». Assistent, Jobbhuset NAV Malvik

Viktige faktorer i nærværarbeid

Den grunnleggende faktoren i nærværarbeid, er betydningen av relasjon: det å skape trygge, gode bånd mellom skole, elev og hjem. Erkjennelsen av hvor viktig disse båndene er for systemet rundt eleven, danner utgangspunktet for arbeid med skolenærvær. Trygge, gode bånd skapes også gjennom å få til gode avtaler og planer, holde gode møter, og jobbe systematisk sammen over tid. Får vi til dette, kan det gjøre en forskjell. Utforskning og kartlegging er i de fleste tilfeller også helt nødvendig for å kunne arbeide i riktig retning med problematikken.

Betydningen av relasjon – båndene mellom skole, elev og hjem

Når en elev viser redusert deltakelse på skolen, er det et tegn på at relasjonen mellom eleven og skolen er forstyrret. Dette kan være resultat av andre utenforliggende vansker, men er alltid også et problem i seg selv.

«Relasjon er ALT!» Assistent, jobbhuset NAV Malvik

I saker knyttet til bekymringsfullt fravær, er det vanlig å gruble, famle, blir usikker og kanskje mistenksom til hva som foregår på skolen – og motsatt: i hjemmet. Styrking av trygge og gode bånd er en sterkt forebyggende faktor, og også et viktig tiltak der problematikken har vokst seg stor.

Tenk deg at en sårbar relasjon ikke nødvendigvis er noen sin feil. Årsaken ligger ikke hos foreldrene, eller barnet, eller læreren – eller rektor, for den saks skyld. Den ligger imellom oss.

Dersom vi tenker slik, kan det endre måten vi stiller spørsmålene på. Det hjelper oss til å forstå hverandre innenfra: det blir lettere å sette ord på det som skjer, og anerkjenne hverandres forsøk på å løse problemet.

(Årsaken ligger hos mor). Eksempel:

«En lærer opplever at mor til en av hans elever ofte ikke svarer på mail. Han har bedt henne gjøre dette før, men hun følger ikke opp. Han begynner å bli frustrert, og forbereder seg på å måtte gi henne klar beskjed neste gang. Under foreldresamtalen kjenner læreren på at det er ubehagelig å skulle formidle budskapet. Dette gjør ham litt stresset, og også i beredskap for hvordan mor vil reagere. Han blir derfor litt ekstra anspent og stiv i maska når han tar det opp med henne. Når mor får denne tydelige beskjeden fra læreren, føler hun seg kritisert. Hun tolker også hans ansenhet som motvilje. Egentlig blir hun rett og slett litt sint. Men hun sier at hun skal huske å følge opp bedre. Resten av samtalen har et høflig, men anspent preg over seg.»

(Årsaken ligger imellom oss). Eksempel:

«Under forberedelsene tenker læreren at det kan handle om en sårbar relasjon, siden han får lyst til å sette moren litt på plass og samtidig kjenner på frustrasjon. I foreldresamtalen har han dette som utgangspunkt. Han spør mor om det er noe i måten han kommuniserer på som kunne blitt bedre – i og med at hun ikke svarer så ofte på mail? Mor tenker seg om. Så sier hun: «Ja nå som du spør, så blir jeg ganske oppgitt når jeg får disse mailene. De minner meg på hvor mye vanskelige situasjoner det er med gutten min på skolen, og det blir jeg sliten av og da orker jeg ikke å svare. Er han virkelig sånn hele tiden?» Læreren anerkjenner mor for å tørre å være ærlig på dette. Så blir han opptatt av å fortelle at gutten har mange gode øyeblikk på skolen, og mor får lyst til å fortelle mer om hvordan gutten er hjemme. De blir enige om å skrive minst 1 positiv ting om gutten hver gang de oppdaterer hverandre på mail. Læreren tenker etter samtalen, at relasjonen kjennes litt bedre nå.»

Hvordan bygge trygge og gode bånd mellom skole og hjem

Forestill deg at den du kommuniserer med, både barn og voksne, kan ha noen spørsmål inni seg som de trenger at du svarer på gjennom hvordan du opptrer i møte med dem:

- Liker du meg? (er du interessert i meg, setter du pris på at jeg er her?)
- Ser du meg? (hører du hva jeg sier, forstår du meg og legger du merke til meg?)
- Kan jeg være trygg her? (følger du planen vår? Kan jeg stole på deg?)
- Er jeg betydningsfull? (merker du det om jeg er borte? Er jeg nyttig for noen?)

Gode og trygge bånd mellom skole og hjem kjennetegnes blant annet ved en felles opplevelse av å *ville hverandre vel*. Det vil vi lettere når vi opplever oss likt og sett av andre, og trygge nok i møte med dem, samt at vi ser oss selv som betydningsfulle for fellesskapet. Det gir oss en følelse av å høre til. Det resulterer i at vi ikke trenger å bruke så mye krefter på å gruble over hva de andre tenker om oss. Grubling tar mye energi. Det kan slite oss ut, både i rollen som lærer, elev,

forelder eller andre involverte roller. Når vi blir slitne, er vi mer utsatt for å miste følelsen av å mestre situasjonen. Det kan skje i alle roller, ikke bare i rollen som elev. Vi fokuserer ofte på elevens mestring, men egentlig trenger vi alle å mestre noe.

Ved bygging av trygge, gode bånd kan det hjelpe å tenke på hvordan vi skal gi hverandre opplevelsen av å mestre noe, minske grublingen og bekrefte at vi vil hverandre vel.

✓ Hva gjør vi:

Øk kontakten med hjemmet via telefon og samtaler på skolen eller hjemmebesøk. Da gir vi mindre rom for misforståelser, frustrasjoner og usikkerhet som kan bygge seg opp mellom hvert kontaktpunkt. Forsøk å unngå kommunikasjon via mail med mindre det brukes for korte, forhånds-avtalte statusoppdateringer, eller bekreftelse på avtaler.

I de fleste situasjoner der vi har lurt på om vi trenger å ta en ekstra telefon – er svaret at det alltid lønner seg.

Husk at foreldre/familie har ofte en følelse av å ikke mestre situasjonen godt nok. Slik kan det være for skolen også. Dersom vi klarer å sette ord på, og være mer oppriktige rundt de vanskelige tingene, oppnår vi en større opplevelse av fellesskap og et bedre klima for samarbeid. Vi grubler mindre, deler mer, og mestrer mer.

«Det mest undervurderte i skolen, er mestringsfølelsen». Assistent, Jobbhuset NAV Malvik

Nedenfor kommer flere beskrivelser av hva vi kan gjøre for å bygge trygge, gode bånd.

Liker du meg, og ser du meg?

Elevene føler seg sett når de blir møtt av voksne som er nysgjerrige på hva de tenker, føler og liker. De skal oppleve å møtt av voksne på en vennlig måte, kjenne seg velkommen og bli tatt på alvor. Forestill deg at elevene dine kan ha disse spørsmålene inni seg i løpet av en skoledag:

- Liker du meg fortsatt, selv om jeg oppførte meg skikkelig dumt?
- Setter du pris på at jeg er her?
- Er du interessert i å høre om hva jeg er opptatt av?
- Tror du på meg?

✓ Hva gjør vi:

I praksis kan vi hjelpe til ved å være bevisst på at elevene trenger at vi svarer på disse spørsmålene i møte med dem, både gjennom hva vi sier og handlingene våre.

Eksempel:

Det er altså ikke nok at du selv tenker «ja, så klart jeg liker ham!». Han trenger at du viser at du f.eks. ikke har sluttet å like ham når noe har gått galt.

«Jeg var ekkel for å finne ut om de brydde seg». Assistent, Jobbhuset NAV Malvik

Kan jeg være trygg her?

Elever som strever med mye fravær eller mistriivsel i skolen, har et ekstra stort behov for å kjenne at skolen er en trygg plass å være. Opplevelsen av trygghet er unik - den kan ikke måles eller defineres av oss voksne. Samtidig vet vi noe om hva som øker opplevelse av trygghet, og det kan sette oss på sporet etter riktige tiltak.

✓ Hva gjør vi:

- Jobber stadig for en god relasjon: trygge bånd mellom lærer/voksne på skolen, eleven og hjemmet
- Setter tydelige og forutsigbare rammer for skolehverdagen *etter elevens utfordringer og behov*
- Fokuserer på sosialt fellesskap – gode venner og trivsel
- Lager gode avtaler som ikke brytes
- Jobber med å skape opplevelse av mestring
- Fokuserer på at skolen skal oppleves meningsfull
- Er en voksen som passer på, hjelper til og bryr seg

«Jeg gikk og følte på stemningene. Å måtte sjekke og tolke stemninger tar mye energi. Hva har jeg gjort galt nå? Hadde ikke en arena hvor du kunne føle deg trygg». (assistent, Jobbhuset NAV)

Er jeg betydningsfull?

Elever som faller utenfor, er utsatt for økende følelse av ensomhet og engstelse for hva læreren/skolen/de andre tenker om dem. Derfor er det viktig å formidle at eleven betyr noe selv om han/hun ikke er tilstede, at noen andre har behov for dem i fellesskapet.

✓ Hva gjør vi:

I praksis må vi komme på å si det, ikke bare tenke at det er slik: «vi merker at du ikke er her, vi savner deg på skolen!» - *Vi bryr oss fortsatt om deg.* Send melding, ring, dra innom og si hei. Husk dem og regn dem med, selv når de ikke er der.

Eksempel:

En elev med stort fravær fikk spørsmål om hun ville stille opp for klassen på forestillingen mot slutten av semesteret, de manglet nemlig en som kunne spille piano. Det gjorde hun, selv om hun ikke hadde deltatt i musikktime på en lang stund. Hun forklarte det noenlunde slik: «de trengte meg jo, derfor ble jeg med!».

Bruk av trygghetssirkelen som hjelpeverktøy

I forbindelse med fagdagen i Malvik kommune nov-18, ble ansatte innen Oppvekst presentert for trygghetssirkelen v/ stig Torsteinsson. Vi har valgt å nevne den her, fordi den kan være et nyttig verktøy for å forstå elevenes uttrykk. Fraværsteamet har erfaring med bruk av trygghetssirkelen i

veiledning til skole og hjem, der det har vært nyttig for økt felles utgangspunkt for hvordan vi kan være i møte med barn og ungdom som vi kan streve med å forstå. Ta kontakt med barne- og familietjenesten ved ønske om kurs. Viser også til Torsteinssons bøker for mer informasjon. Eksempel til inspirasjon:

Når eleven kommer på skolen, kan han oppleve glede og nysgjerrighet. En ny og spennende dag skal utfolde seg i elevens liv. Han befinner seg oppe på sirkelen og har behov for at de voksne passer på, hjelper til (ikke for mye og ikke for lite), viser glede over de og viser glede sammen med de. Dette styrker elevene når de er på utforskning i skolen og gjør dem trygge.

Elever kan også føle sorg, frykt, skam eller sinne når de kommer på skolen - eller i løpet av skoledagen. De befinner seg da nede på sirkelen og har behov for beskyttelse, trøst, at de voksne viser glede (aksept) over de også når de er nede på sirkelen og at de voksne hjelper med å organisere de vanskelige følelsene deres; "du var skikkelig sint i stad, jeg lurer på om det var fordi du ble frustrert når du ikke skjønnte oppgaven jeg ga?" Når de voksne møter elevenes behov både oppe og nede på sirkelen, får elevene opplevelsen av at det er trygt å utforske, for de voksne passer på. De vil også oppleve at det er greit å være trist og lei, for det tas vare på de følelsene også. Og dermed blir de klare for ny utforskning - for de føler seg trygge rundt hele sirkelen. Sirkelen sluttet fordi de voksne er hendene som holder elevenes behov langs hele sirkelen, og de voksne klarer en god balanse mellom å være større og sterkere (trygghet, kontroll og ledelse) på den ene siden - og klokere og god (snill, varm, omtenkst) på den andre siden.

Noen ganger er situasjonen stressende; en lærer skal ikke bare ivareta én elev. Når en elev kommer til en lærer for femte gang for å stille det samme spørsmålet, kan læreren bli litt frustrert. Læreren får ikke tid nok til å gjøre alle oppgavene sine, og rekker ikke hjelpe eleven for femte gang. Elevens behov for hjelp blir ikke møtt, og eleven går ned på sirkelen - blir trist og lei, eller kanskje sint. Klarer man som lærer å se det hos eleven, sette ord på det ("jeg rakk ikke å hjelpe deg den femte gangen i stad, og jeg ser du ble lei deg for det. Vi får prøve igjen i neste time"), så vil eleven oppleve sammenheng i egne følelser, hendelsen og det at egne behov ikke alltid kan bli møtt, bli mer forståelig for eleven selv. Det oppleves som trygt, for barn som ikke forstår disse sammenhengene finner gjerne på noe som veldig ofte er mye verre enn virkeligheten. Det føles utrygt. Så hvis hånden vår oppe på sirkelen faller bort, hjelper det å passe på at hånden vår nede på sirkelen er tilgjengelig.

Dette høres omfattende ut, med tanke på at man har med 25-30 elever å gjøre og hvor de ikke alle sammen befinner seg på samme sted på sirkelen. Men det kan hjelpe oss å tenke at trygghet hos barn ikke krever at vi møter behovene deres 100 % av tiden. Litt avhengig av barnas fungering mener man at dersom den voksne klarer å møte barnas behov rundt sirkelen 30 % av gangene, er det tilstrekkelig for at barn opplever en trygg relasjon. De barna som viser tegn til vegring, eller ha utviklet skolevegring og ikke er på skolen, trenger naturlig nok å oppleve dette hyppigere, for å bygge opp tilliten til at hendene tilgjengelig for dem.

Hvordan holde et godt møte

Uavhengig av hvor god relasjonen mellom skole og hjem er i utgangspunktet, vil det stadig være noen som kjenner på ubehag eller spenning før et møte. Kanskje er det sårbare tema som skal tas opp, og kanskje vil det oppstå situasjoner under møtet der vi må anstrenge oss for å finne en felles forståelse for problematikken. Gode møter kjennetegnes ved at deltakerne sitter med en opplevelse av å bli hørt, og også anerkjent for sine forsøk på å løse problemet - i tillegg til å kjenne seg inkludert i et samarbeid.

Gode møter gir opplevelsen av fellesskap – vi står sammen. De preges av at vi ikke trenger å forsvare oss, men i stedet lener oss fremover for å forstå mer.

Gode møter er avgjørende både som forebyggende tiltak, så vel som helt nødvendige tiltak i fraværproblematikk som har vokst seg stor. Vi ser at gode møter bygger relasjoner og skaper tryggere og sterkere bånd mellom skole og hjem. *Gode møter kan gjøre en stor forskjell!*

Fastlåst problematikk er en hindring for gode møter. Når vi ikke finner løsningene, skjer det noe med oss, slik vi har beskrevet tidligere vedr sårbare relasjoner. Vi grubler mer, vi mister mestringsopplevelsen og vi begynner å lure på om de andre egentlig vil oss vel: hva tenker de andre nå? Hva vil de tro om meg hvis jeg avslører at jeg er usikker? Vi får behov for å forsvare oss. En naturlig form for forsvar, er å fordele skyld over til andre, fordi egen skyldfølelse og avmakt er så vond.

Resultatet av slike møter er at vi snakker om hva andre bør og ikke bør gjøre, fremfor hva vi selv kan gjøre noe med. Dette skjer lett med oss alle når noe blir vanskelig, uansett hvor gamle vi er, eller hvilken rolle vi har.

✓ Hva gjør vi:

Gode forberedelser gir gode møter. Før møtet bør du forsøke å se på forståelsen din av problemene på nytt, og forestille deg at dette kan sees på en annen måte. Finn trygghet i at du ikke skal eie sannheten, derfor har du ikke noe å bevise heller. Du skal bare undre deg over hva det er du ser. Sammen skal dere finne svarene.

I selve møtet kan det være hjelpsomt å tenke over premissene vi har beskrevet for å skape trygge, gode bånd. I praksis kan vi gjøre dette ved å:

- Si at vi står sammen om dette uansett hvor lang tid det vil ta og hvordan det vil gå underveis
- Ved å vise omtanke dele felles bekymringer
- Ved å være oppriktig med foreldrene om hvordan skolen opplever den aktuelle problematikken, fordi oppriktighet vekker tillit når det blir delt med respekt
- Ved å anerkjenne de andres forsøk på å løse problemene. Lytt etter dem i samtalen. Tenk at du skal forsøke å lære noe av de andre som deltar på møtet.
- Ved å formidle at vi trenger hverandres hjelp for å få dette til
- Ved å minne hverandre på alt vi allerede har klart å få til.
- I forkant av møtet: sjekk at du vet hvem som skal lede møtet og hvem som skriver referat.
- Sørg for å avtale tidspunkt for neste møte mens dere er samlet.
- Det er helt naturlig at en gjør seg egne tanker om problematikken. Forsøk likevel å legge dem til side i møte med familien. Da er det lettere for deg å lytte til det foreldrene og eleven forteller:

Dersom vi ønsker at familien skal forstå vårt synspunkt, erkjenner vi samtidig at vi ikke vil klare å lytte like mye til hva familien har å si. Derfor må vi forsøke å lytte ekstra hardt i møte med dem. Vi kan nemlig ikke forstå hvordan eleven/foreldrene har det før de har fortalt oss om det, men vi klarer heller ikke å lytte dersom vi har gjort oss opp en mening om hva vi kommer til å høre på forhånd.

Eksempel hvor læreren har en ikke erkjent agenda:

Foreldrene uttrykker at skolen ikke gjør nok for at datteren skal oppleve seg sett i skolehverdagen. Læreren har imidlertid observert en deprimert og tung jente i klassen, og er bekymret for helsen hennes. Hun tenker at dette har sammenheng med foreldrenes håndtering av sin skilsmisse som har vært preget av sterk konflikt, og svarer: «Men, det gjør vi jo hver dag. Hun blir sett, og også trøstet på ekstra vanskelige dager. Men hun har virket så trist siden i høst, og det vil jeg snakke litt om. Hva tror dere det er, som har gjort henne så trist?» Foreldrene veksler korte blikk, og blir stille. De vet at bruddet deres har gått hardt innpå henne, og nå kjenner de begge på skyldfølelse. Far svarer: «kanskje hun trenger hjelp.. Vi kan høre med fastlegen, hva han anbefaler. Hun har hatt det tøft etter det som skjedde i fjor». Samtalen går litt i stå etter dette. Foreldrene går fra møtet med større frustrasjon og flere ubesvarte spørsmål.

Eksempel hvor læreren erkjenner sin agenda:

Foreldrene uttrykker at skolen ikke gjør nok for at datteren skal oppleve seg sett i skolehverdagen. Læreren vet at hun har gjort seg opp tanker om årsaken til dette, men bestemmer seg for å forsøke å lytte litt ekstra hardt til hva de forteller. Hun svarer: «det var trist å høre, at hun har det sånn. Hva tror dere skal til for at hun skal oppleve det annerledes?» Mor svarer: «du vet jo at hun har hatt en tung tid, og jeg tror bare hun trenger et ekstra klapp på skulderen og at noen legger litt merke til henne i løpet av dagen. Det er i hvert fall det hun sier, at hun føler seg usynlig.» Læreren tenker seg om, og svarer: «hm, jeg tror vi gjør dette allerede men kanskje vi må gjøre det enda mer, være litt mer oppmerksomme. Jeg skal ikke love ut noe på vegne av de andre lærerne, men jeg kan ha mer fokus på det i mine timer. Kunne det også hjelpe at hun får noen å prate med?» Far nikker, sier de har tenkt på det samme siden det har vært mye for henne å finne ut av i det siste med samlivsbruddet og skole og alt annet, og sier at de eventuelt kan ta en tur til fastlegen. Etter hvert kommer de imidlertid frem til at hun kan få noen samtaler med helsesøster i første omgang. Foreldrene går fra møtet med en opplevelse av å bli hørt, og at de er i stand til å hjelpe datteren sin.

Gode avtaler/planer - hvordan får vi det til?

Avtaler bør være tydelige, konkrete og gjennomførbare for alle, og de skal være et resultat av en felles enighet. Og viktigst av alt - eleven skal erfare at de voksne holder det de lover.

I arbeid med bekymringsfullt fravær, gjøres det gjerne avtaler og planer mellom skole, hjem og elev og eventuelle andre. Dersom vi klarer å holde avtalene, vil det gi økt opplevelse av trygghet, forutsigbarhet og mestring for alle involverte. Skjer det motsatte, kan vi risikere å svekke tilliten. Da blir veien tilbake ekstra lang.

✓ Hva gjør vi:

Lytt til eleven og foreldrene når det skal lages planer og avtaler. De er eksperter i eget liv, og har viktig informasjon til oss om hva de trenger. Deres beskrivelser kan gi skolen mulighet til å komme med forslag som kan overraske familien positivt, og gi håp om at tilrettelegginger og kreative løsninger kan være gjennomførbare. Noen ganger kommer de også med løsningsforslag skolen ikke ville tenkt på selv. Ta utgangspunkt i *elevens opplevelse* av skolehverdagen når det skal tilrettelegges. Alle bør være enige om avtalen. Alle involverte bør ha hver sin oppgave i en felles plan/avtale.

Avtaler bør dokumenteres, selv om det gir oss ekstra arbeid der og da. Dokumentasjon gi felles forpliktelse, samtidig som vi synliggjør tiltak og nye skritt fremover i prosessen vi er en del av. Av samme grunn bør avtaler ha et evalueringstidspunkt etter fastsatt tid på forhånd.

Det er viktig at avtaler ikke brytes. Dersom det for eksempel er laget avtale om at eleven skal slippe høytlesning i timene, må dette overholdes.

Avtal også å gjøre noe felles med foreldrene som styrker bånd underveis i avtaletiden. For eksempel: send sms og fortell om noe positivt som har skjedd for eleven i løpet av dagen eller uken.

Brudd på avtalen – hva nå?

En brutt avtale kan være tegn på at det er noe vi ikke har forstått. Ta kontakt med de involverte og finn ut hva som har skjedd. Ble det for vanskelig? Har det skjedd noe i mellomtiden som har endret situasjonen? Er det oppstått misforståelser? Var ikke avtalen god nok? Er det noe vi må forandre på før vi fortsetter videre?

Utforskning og kartlegging

Kartlegging er viktig fordi den gir oss bedre forståelse, og vi blir mer treffsikre i tiltakene. Den har størst verdi når den leder til felles forståelse hos eleven og de som står nærmest i å støtte den, altså skole og hjem. Noen ganger vil det også være riktig med kartlegging av spesifikke områder som lærevansker, psykiske vansker, hjemmeforhold eller forhold i skole. Den innledende kartleggingen samt evaluering av tiltak vil gi bedre svar på om det er riktig å kartlegge slike forhold nærmere.

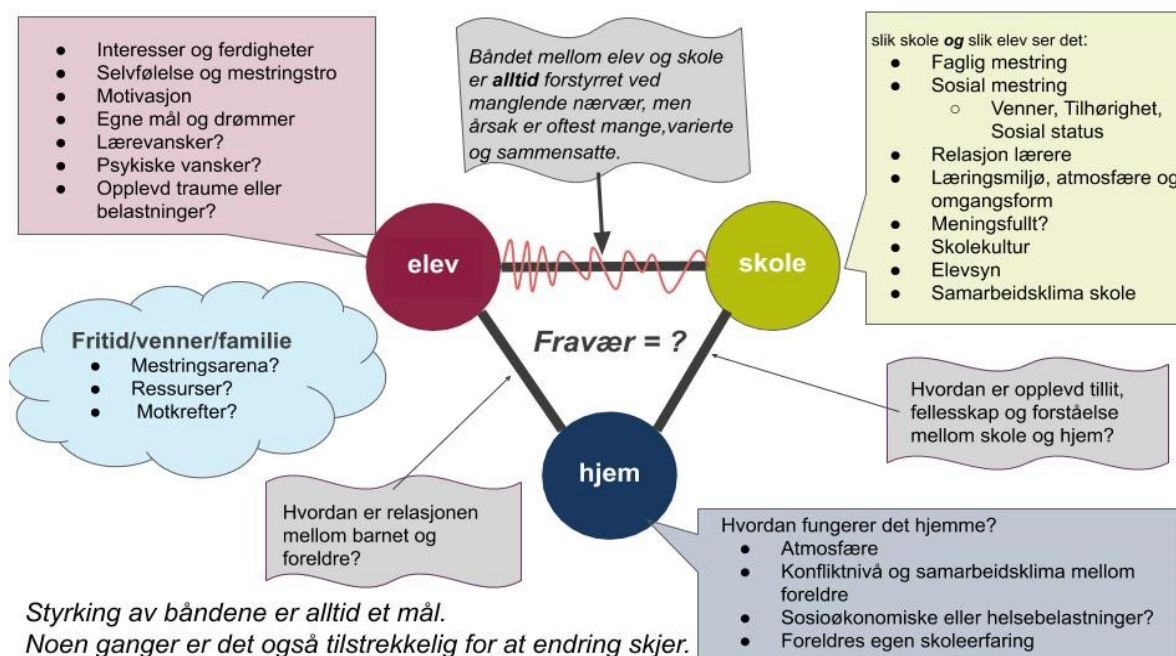
Skolens ansvar for kartlegging

Den kartleggingen skolen gjør i samtaler og møter med elev og foresatte, samt observasjoner i timer og pauser på skolen, danner et betydningsfullt utgangspunkt for videre utforskning. Dette kan sammenfattes i logg, møtereferat, pedagogisk rapport eller annet.

Når vi oppdager tidlige tegn til bekymring, skal vi forsøke å utforske vanskene, mulighetene og ønskene for en bedre skolehverdag sammen med eleven og hjemmet på en måte som hjelper oss

til å lytte aktivt med oppfølgings-spørsmål, fremfor å krysse av i kartleggings-skjemaer. Dette kan oppleves komplisert, men skaper desto større tillit mellom skole og hjem når vi greier det.

Vi kan bruke denne trekanten som utforskningsverktøy og utgangspunkt for felles forståelse i saker med bekymringsfullt fravær: [\[skjema 3\]](#)

*Støtteverktøy for bred felles forståelse av opprettholdende faktorer i saker der det er oppstått bekymringsfullt fravær, i tillegg til å fungere som verktøy for planlegging av parallelle tiltak og evt. Nærmere kartlegging på ett eller flere områder. Virker best når den fylles ut i likeverdig, respektfull og utforskende dialog mellom skole og hjem.

Ved vedvarende bekymringsfullt fravær, anbefales det at skolen benytter følgende skjema:

Skjema for kartlegging av fraværsmønster (skjema 4): Dette er særlig nyttig når det er vanskelig å se mønster og sammenhenger i fraværet, eller når tiltak ikke har effekt. Unngåelse av det som er vanskelig er ofte tilstede hos elever med bekymringsfullt fravær. Det vil derfor noen ganger være vanskelig for dem å sette ord på eller selv forstå hva det er som utløser fravær eller motiverer for nærvær. Bruk av dette skjemaet gir utgangspunkt for fine samtaler med elev, foresatte og i lærerteam som leder til økt forståelse og bedre tiltak. Kartlegging av fraværsmønster er også vesentlig, for å måle hvorvidt det skjer en positiv eller negativ utvikling av fraværet. Det er viktig å unngå ensidig følelsesbasert måling av dette. Vi risikerer å gi opp virksomme tiltak på dager der vi føler motløshet, eller avslutte oppfølgingen for tidlig fordi vi føler optimisme.

Under vedlegg til nærværplanen finnes en rekke relevante kartleggingsverktøy til bruk i nærværarbeid, blant annet skjema for kartlegging av fraværsmønster.

Gode råd til elevsamtalen

*«Hvis jeg hadde visst at det gikk an å snakke med noen (kontaktlærer), så hadde jeg gjort det».
Assistent, Jobbhuset NAV Malvik*

Teksten nedenfor har vi hentet fra handlingsplan for elevnærver i Oppegård kommune. Her beskrives hvordan du kan gjennomføre gode og meningsfulle elevsamtaler:

Rammer for elevsamtalen

En elevsamtale kan være planlagt eller spontan. Dersom en skal snakke om ting som kan være vanskelige for eleven, som gjerne er tilfellet ved skolevegring, skal en være i et skjermet rom og ha nok tid. For noen vil det være nødvendig å bruke en del tid på å bli kjent og snakke om dagligdagse ting før en beveger seg over til spørsmål om det som er vanskelig.

Det å ta seg tid til en samtale vil i seg selv virke positivt for relasjonen mellom lærer og elev. Gitt en planlagt elevsamtale, der relasjonen mellom lærer og elev er på plass, kan en innledning fra lærer for eksempel være:

«Jeg ønsket denne samtalen fordi jeg har vært bekymret for deg i det siste. Etter sommerferien har jeg sett at du har vært borte flere dager. Jeg har sett at du er mye alene ute i friminuttene, og jeg synes det ser ut som om du ikke trives så godt. Derfor vil jeg gjerne snakke litt med deg og høre hvordan du har det, og finne ut hvordan vi kan gjøre det slik at du får det bedre her på Bommen skole.»

Denne innledningen er god fordi: Den gir eleven forståelse for tema for samtalen. Den uttrykker at læreren har sett eleven og bryr seg om hvordan han/hun opplever situasjonen. Den viser til konkrete observasjoner.

Sjekkliste for samtale med eleven

Still åpne spørsmål som gir eleven mulighet til å svare noe mer enn ja eller nei, og som er undrende både i innhold og måten de blir presentert på. Eks:

«Hvordan synes du det var å holde presentasjon for klassen i dag?»

Gi eleven nok tid til å svare og tål litt stillhet. Dette kan være en utfordring, særlig med elever som er veldig stille og forsiktige.

Når eleven har gitt et svar; stopp opp og utforsk nærmere det som er sagt uten å måtte få frem egne tanker og opplevelser. Oppsummer det eleven sier med jevne mellomrom, slik at han/hun kan bekrefte om en har oppfattet riktig, og eventuelt nyansere det. Eks:

«Hvis jeg forstår deg riktig synes du ofte at det er trist å ikke ha noen å leke med i friminuttene, mens av og til synes du det er fint å leke alene?»

For å støtte eleven i å fortelle om situasjoner og opplevelser er det nyttig å ta utgangspunkt i konkrete situasjoner. Jo yngre eleven er, jo mer konkret bør spørsmålene være. Eks:

«Da du kom inn skoleporten i dag morges, hvordan hadde du det da?»

For å støtte eleven i å fortelle sammenhengende, kan det være nyttig å tegne opp en skisse av det eleven forteller. For å støtte eleven i å uttrykke sin egen opplevelse kan det være nyttig å presentere noen alternative mulige opplevelser og la eleven velge det som passer. Eks:

«Noen barn/ungdommer som er borte fra skolen kan være nervøse for hva de andre barna vil tenke hvis de kommer tilbake, mens noen ikke vil tenke så mye på det. Er det noe du tenker på?»

For å få et best mulig inntrykk av elevens opplevelse kan det være nyttig å bruke konkretiseringsmateriale som skalaer. Eks:

«Du har sagt at du er redd når du skal holde en presentasjon og når du skal gå gjennom skolegården om morgenen. Hvis vi ser på denne skalaen fra en til ti, der ti er kjemperedd og en bare er litt redd, hvor redd er du når du skal holde presentasjon? Hva med når du skal gå gjennom skolegården om morgenen?»

Bruk nok tid til å fokusere på det som fungerer, og hva som gjør at det fungerer. Eks: «Når er det greit for deg å være på skolen? Hva er det som gjør at det går bra i den situasjonen?» Fokuser på elevens mestring i situasjonene som beskrives. Eks:

«I går så jeg at du rakk opp hånda i mattetimen, selv om du synes det er skummelt. Det var veldig modig! Hvordan klarte du det?»

Idébank for nærværarbeid

Kunne det vært hjelpsomt med en idébank? Vi har begynt på en liten liste over tips/ tiltak.

- ✓ Lage tilpasset timeplan/oversikt med tilrettelegging og tiltak som eleven selv kan følge med på. Eleven inkluderes i utarbeidelsen.
- ✓ Ta elevens fysiske plager på alvor (også diffuse plager som vondt i magen, vondt i hodet), men finn en løsning. Kan det ordnes et eget rom for kvalme?
- ✓ Når vi setter i gang tiltak: dersom en strategi fjernes, skal den erstattes med en ny.
- ✓ Vi gjør skolen til et godt sted å være: hvordan gjør vi det litt kjedeligere å være hjemme? Ikke straff, men hjelp.
- ✓ Elevens «batteri» som tema i samtale/møte: hva tapper og hva fyller opp i løpet av en dag? Hvordan er batteriet på slutten av dagen/ utover uken?
- ✓ Følge til skolen/praktiske utfordringer/hvem kan hjelpe til/ bruk av nettverksskilt
- ✓ Forvent at eleven vil vise vegring også ved gjennomføring av planlagte tiltak. Våg å holde ut planen, jfr elevens tanke om at «dersom jeg holder ut, så må de finne på noe nytt og da slipper jeg å gå på skolen».
- ✓ Opptrappingsplan ved hjelp av trapp: hvordan ser den ut, og på hvilket trinn starter vi? Ble det for vanskelig – gå ett trinn ned. Trapp opp etter avtale, og ikke etter elevens dagsform. De aller fleste ønsker å være normale elever som klarer det de andre klarer. Vi som er voksne, må ramme dem inn slik at de ikke sliter seg ut ved å ville for mye på én gang.
- ✓ Funksjonell/parallell analyse

Assistenter ved Jobbhuset NAV Malvik har gitt oss disse tipsene:

- ✓ Husk å styrke alle tre parter. Lærerne må bli tatt vare på. Formidle til foreldrene at du ikke er alene, man tror som forelder at man er den eneste som ikke får det til.
- ✓ Tips: lage dagbok for eleven og for foreldrene. Hver dag skriver eleven om hvordan han har det, hva som var fint og hva som kan bli bedre til neste dag. Foreldrene gjør det samme. Boka kan ha et fint bilde utenpå. En sånn type dagbok kan fungere som rapporter. På denne måten kommer barnets stemme frem, og blir hørt.
- ✓ Ikke vent og se det an! Bedre å handle, enn å vente.
- ✓ Husk de flinke barna, og de stille barna. De trenger å bli sett.
- ✓ Sørg for at alle har noen å kaste ball med. Det er gjennom ball-kasting at løsningene kommer.
- ✓ En lærer som ser og som bryr seg, betyr alt.

«Vær ærlig med barna! Foreldrene mine fikk vite noe. Men vi trenger svar selv også». Assistent, Jobbhuset NAV Malvik

PP-rådgiver, kommunepsykolog, familieveileder og ungdomslos

Vi ønsker å komme tettere på elevene, foreldrene og skolene og bruke mer av tiden vår sammen med de det gjelder. Fraværsteamet oppløses derfor i sin nåværende form fra og med 30.06.20, samtidig som det tidligere fraværsteamet tilbyr økt tilstedeværelse gjennom fast deltagelse med bistand og veiledning i skolens utvidede ressursteam hver 6.- 8.uke. PP-rådgiver, kommunepsykolog og familieveileder kan også imot henvisninger direkte i utvidet ressursteam. Ungdomslos er i prosjektstilling frem til den 30.6.2021 og vil være ungdommens og skolens ressursperson i arbeidet med nærvær og fravær frem til denne datoen. Ungdomslosen skal løfte frem ungdommens stemme på systemnivå og i individualsaker. Skolen kan ta direkte kontakt med ungdomslos for veiledning i ressursteam eller samarbeidsmøter (uten henvisning), og ungdomslos deltar på utvidet ressursteam om skolen ønsker det. Videre veiledning fra ungdomslos avtales i samråd med skole/hjem. Ungdomslos kan inviteres til personalmøter/foreldremøter o.l.

Vi jobber tverrfaglig uten hinder av taushetsplikt der familiene tillater det. Vi ønsker å bidra slik at skole, hjem og evt. andre instanser blir et samlet lag rundt eleven med felles forståelse og mål. Dette gjøres ved kartlegging av båndene mellom elev, skole og hjem, blant annet ved hjelp av trekanten. Vår bistand i samarbeidsmøter/ressursteam har som mål å styrke laget gjennom støtte og veiledning. Ved behov gjennomføres også ytterligere kartlegging og evt. individuelle samtaler og veiledning til elev, skole og hjem. Det kan også bli aktuelt med sakkyndig vurdering fra PP-tjenesten, for å sikre at elevens tilbud er i tråd med opplæringsloven.

Det tidligere fraværsteamet v/ barne- og familietjenesten

- Jobber først og fremst konsultativt og med veiledning til samarbeidsteamet rundt eleven, bestående av skole og hjem.
- Tilby kompetanseheving til skolene på personal-dager, møter og til lærerteam.
- Fast deltagelse hver 6. uke på ungdomsskolene, i ressursteam/utvidet ressursteam.
- Kan lede innledende møter, men koordinerer ikke samarbeidet rundt eleven. Skolen har ansvar for koordinering.
- Skriver ikke møtereferat.
- Det er alltid skolens sak, også når barne- og familietjenesten er involvert.
- Har kompetanse på hvordan håndtere kompleksiteten og omfanget av uavklarte spørsmål i alvorlige fravær-saker, og kan bidra til å få en felles forståelse til tross for at det ikke finnes enkle løsninger.
- Kan støtte skole og foreldre i saker der man ikke kan forvente raske løsninger, hvor det er langsiktig, utholdende arbeid som vil gi effekt.
- Kan gi råd om behov for grundigere utredning, kartlegging eller behandling.

Dårlig tid? Kjappe tips til utførelse av nærværplan

Ikke vent å se an situasjonen, men kom i gang raskt. Dersom vi er blitt bekymret for en elev, begynner arbeidet med å forstå hva som utløser elevens strev og strategier for å unngå vanskelige situasjoner. Benytt ungdomsskole-los og helsesykepleier for råd og veiledning.

Ved tidlige tegn til bekymring:

- ✓ Tips til telefonsamtalen: dersom du lurer på grunnen til fraværet eller ser tidlige tegn, kan du begynne med å spørre om det har skjedd noe enten på skolen eller hjemme den siste tiden, som kan hjelpe oss til å forstå litt bedre. (eks: konflikt med venner på skolen, flytting, sykdom i familien osv.)
- ✓ Dersom det avtales noe i løpet av telefonsamtalen, kan du foreslå å bekrefte avtalen på mail etterpå. Slik får du dokumentert det som skal gjøres.
- ✓ Vær forsiktig med å gjøre deg opp en mening om situasjonen dersom andre ikke holder sine avtaler. Ta heller en ekstra telefon dersom det oppstår uklarheter.
- ✓ Spør deg selv: hva må jeg gjøre for at eleven skal ha en sterkere opplevelse av mestring, i tillegg til å være betydningsfull for fellesskapet, samt være trygg, sett og likt i møte med meg og andre på skolen?
- ✓ Tips til elevsamtalen: se kapittel om elevsamtale

Dersom bekymring vedvarer eller øker:

- ✓ Ha fokus på hvordan du kan bidra til å skape en tryggere relasjon til eleven og hjemmet. Bli enige om hva slags kontakt dere skal ha, og hvor ofte.
- ✓ I kapittel om kartlegging finnes flere gode verktøy til støtte i samtalen med elev og foreldre. Se ellers vedlegg.
- ✓ Ta foreldrene med på laget ved å invitere dem til ressursteam/annet egnet team.
- ✓ Ring og avtal møtet samt innholdet i møtet i forkant, slik at foreldrene ikke blir overrasket av en skriftlig innkalling.
- ✓ Det er helt naturlig at en gjør seg egne tanker om problematikken. Forsøk likevel å legge dem til side i møte med familien. Da er det lettere for deg å lytte til det foreldrene og eleven forteller.

Dersom bekymring vedvarer eller øker:

- ✓ Ring og forklar årsaken til - og innholdet i samarbeidsmøtet i forkant av innkallingen, slik at foreldrene er forberedt. Avklar hvem som skal delta sammen med familien.
- ✓ Sjekk at skolen har utnevnt en koordinator for samarbeidsmøtene.
- ✓ Sjekk ut tips for hvordan holde et godt møte.
- ✓ Sørg for å opprettholde jevnlig kontakt med elev og hjem.

Dersom eleven har utviklet alvorlig bekymringsfullt fravær:

- ✓ Det viktigste i perioden hvor mange parter er involvert, er fokuset på at vi skal dra lasset sammen. Vi må snakke sammen, og vi må gjøre det jevnlig over en lang periode.
- ✓ Kontaktlærer har en nøkkelrolle i denne prosessen. Ikke slipp taket, forsøk å være «ankeret» til familien/eleven ved å opprettholde jevnlig kontakt, også når problematikken har fått en alvorlig utvikling og eleven ikke er på skolen. Søk råd og veiledning dersom dette er utfordrende eller kjennes feil. I de mest alvorlige sakene hender det at noen andre må erstatte båndet til skolen (miljøterapeut, ungdomslos, helsesykepleier etc.) for en periode, men dette er i sjeldne tilfeller og det må gjøres i samarbeid med de involverte og familien.

Eleven har behov for at skole/hjem/andre involverte har en felles idé om skolen. Ved bekymringsfullt fravær bør vi formidle på en tydelig måte at vi står sammen om dette.

